

Türk Toplumunda Babalık Kavramı ve Baba-Bebek Bağlanmasında Hemşirelik

The Father Concept in Turkish Society and Nursing in the Attachment of Father and Baby

Mustafa KARA^a,
Şenay ÇETİNKAYA^b

^aHemşirelik AD,
Çukurova Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
^bHemşirelik Bölümü,
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları
Hemşireliği AD,
Çukurova Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Adana, TÜRKİYE

Received: 28.08.2018
Received in revised form: 16.11.2018
Accepted: 06.12.2018
Available online: 10.01.2019

Correspondence:
Şenay ÇETİNKAYA
Çukurova Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü,
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları
Hemşireliği AD, Adana,
TÜRKİYE/TURKEY
senay_202@hotmail.com

Akademik danışmanlığı Şenay Çetinkaya tarafından yürütülen yüksek lisans tezinin genel bilgilerinden derlendi.

ÖZET Aile içerisinde anneye anlamsal roller düşerken, babaya toplumsal ya da geleneksel roller düşmektedir. Baba, Türk toplumunda maddi ihtiyaçları karşılayan kişi iken; anne ev işlerini, çocuk bakımını ve ailenin duygusal yaşamını düzenleyen kişidir. Babanın çocuklarına yaklaşımını çocuğun cinsiyeti, babanın yaptığı işten ve maaşından memnun olup olmaması, eğitim durumu ve eşlerinin çalışıp çalışmaması gibi birçok faktör etkilemektedir. Eskiden babanın görevi sadece maddi kaynak sağlayıp, disiplin uygulamak olarak algılanır iken, artık günümüzde bu görev çocuğun yaşantısına ve bakımına katılım olarak algılanmaya başlanmıştır. Babanın anneye desteği ve anne ile etkileşimi annenin gerginliğini azalttığı gibi, annenin rolünü benimsemesine de yardımcı olmaktadır. Baba, çocuğun kişiliğinin gelişiminde özdeşim modeli olmasından dolayı çocuğun kişiliğinin oturması konusunda önemli yer almaktadır. Baba-çocuk arasındaki iletişim ve bağlanmanın çocuğun ilerideki akademik ve sosyal hayatına, sosyal ve duygusal gelişimine etki ettiği görülmektedir. Birçok bebekte temel bağlanma anne ile olduğu kadar baba ile çocuk arasında da olabilmektedir. Çocuğun iyi bir iletişim ve bağlanmaya sahip olması için aile merkezli bakım da oldukça etkili bir bakım yöntemidir. Hemşire aile merkezli bakım konusunda aileye eğitim vermeli, ailenin eğitim konusunda yeterli olduğundan emin olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Baba kavramı; baba-bebek bağlantısı; hemşirelik

ABSTRACT While the mother has semantic roles within the family, social or traditional roles are associated with the father. While the father is the person who covers the material needs within the Turkish society; mother is the person who organizes housework, childcare and the emotional life of the family. Many factors affect the father's approach to his children like the gender of the child, the satisfaction of his job and his salary, the educational status, and the working status. In the past, the duty of the father was perceived as providing only financial resource and applying discipline; however, nowadays, this duty is perceived as participation in child's life and caretaking. The father's support to the mother and the interaction between them help the mother to ease her tension and help her adopt her role. The father has an important place in the child's personality development because of the identity pattern of the father. It was observed that the communication and attachment between the father and the child influence the child's future academic life, social life, and social and emotional development. The basic attachment in many babies may occur between the mother as well as the father. Family-centered caretaking is also a very influential method to ensure that the child has a good communication and attachment. The nurse should provide education to the family about family-centered caretaking and should make sure that the family is competent in education.

Keywords: The father concept; father-baby attachment; nursing

Çocuğun sosyal çevreyle olumlu ilişki kurması; girişken, yapıcı, duygu ve düşüncelerini ifade edebilen bir birey olmasında anne-babanın çocukla kurduğu ilişki oldukça önemli bir yere sahiptir. Anne-baba olmak; çocuğu dünyaya getirip, ihtiyaçlarını karşılamakla yetinmek demek değildir. Onu sevgi ortamında büyütmek diğer ihtiyaçların hepsinin önünde gelmektedir.^{1,2}

Çocuklar, hayata geldikleri andan itibaren öğrenmeye başlamaktadırlar. Bu öğrenmeye eşlik eden en önemli unsur bebeğin ailesidir. Çocuğun duygusal, zihinsel ve fiziksel açıdan gelişmesinde ailenin yeri azımsanamayacak kadar önemlidir. Ailenin, çocuğun okul başarısında ve olumlu davranışları geliştirmesi açısından çocuğa destek olması beklenirken, çocuğun sosyal ilişkilerini geliştirmesi ve ilişki kurma biçimini belirlemesi açısından da önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. İnsanın duygusal, zihinsel ve fiziksel olarak gelişimini tamamlamasında, toplumsallaşma ve kişiliğinin oturmasında en önemli unsur ailedir.^{3,4}

Ailenin merkezi olan anne-babalar geleneksel kültürlerine göre yaşam sürdürmektedirler. Bu duruma göre anneden çocuk doğurması, çocuğa bakım vermesi ve çocuğu beslemesi ile birlikte ev işlerini yapması beklenirken; babadan ise ailenin maddi kaynağını sağlaması, aileyi koruması, dış çevre ile ilişkileri sağlaması beklenmektedir.⁵

Babalar, annelik rolünün benimsenmesi ve bakım kısmında anneye desteklerini esirgememelidir. Bu destek başka birileri tarafından yerine getirilememektedir. Babanın anneye verdiği destek ve anne ile etkileşimi, annenin gerginliğini azalttığı gibi, annenin rolünü benimsemesine de yardımcı olmaktadır.⁶

Son zamanlarda babanın çocuğun gelişimine ve bakımına etkisinin arttığı söylenebilmektedir. Çocukların iki ebeveynlerinin olduğu bilincinin oluşturulmasında ve babaları çocuklarla ilgilenme konusunda cesaretlendirmede başarılı olduğu görülse de babalar eskiye göre daha çok ilgilenseler de annelerinden çok daha az ilgilendikleri belirtilmektedir.⁷

Aile merkezli bakım, hastane ortamında ve taburcu olduktan sonraki dönemde çocuk ve ailenin isteklerinin en verimli biçimde karşılandığı bakım şeklidir. Çocuk hemşireliğinde bu bakım; çocuğun ve ailesinin fiziksel, duygusal, entelektüel, sosyal, kültürel ve spiritüel yönlerden bütün yaklaşımları içermektedir.⁸

Ebeveyn-bebek arasındaki bağlanmanın büyük bölümü doğumdan hemen önce başlar ve doğumdan sonra artarak devam eder. Çocuk hem-

şireleri postnatal dönemde anne-baba-bebek ilişkilerini gözlemlemeli, kaydetmeli ve onları doğru bir şekilde yönlendirmelidir.^{9,10}

Ebeveyn ile sağlık profesyonelleri arasındaki iletişim arttıkça karşılıklı güven sağlanmaya başlanmaktadır. Aile merkezli bakımda, çocuğa ilişkin bilgilerin doğru ve net bir şekilde ebeveynlerle paylaşılması ve ebeveynin çocuğun bakımındaki rolüne yardımcı olunmasıyla sağlık personeli ile ebeveyn arasındaki güvenin artırılması mümkündür.¹

Aile merkezli bakım ile birlikte ebeveyn ile bebek arasındaki bağlanmanın güçlendiği, bakım veriminin arttığı, çocuğun öz yeterlilik duygusunun arttığı, ailelerin çocukları hakkında daha çok bilgiye sahip oldukları belirtilmektedir.¹¹

TÜRK TOPLUMUNDA BABALIK KAVRAMI

Baba kavramı, kelime anlamı “ata” olup; Türkçe’nin dışında Fars, Berberi, Rus ve Rumen dillerinde de kullanıldığı görülmektedir. Baba/bab kavramı, Türk topluluklarında evliye, aziz, ata, sultan kelimeleri ile aynı anlama sahip olup, genel olarak “evliya” anlamında kullanılmaktadır.¹²

Aile üyeleri olan anne, baba ve çocuğa ait sorumluluklar toplumdan topluma farklılık gösterebilmekte ve yine aynı aile üyeleri içerisindeki sorumluluklar zamana göre de değişiklik göstermektedir. Biyolojik olarak bakacak olursak, bir anne ve babayı anne-baba yapan, doğumuna vesile oldukları bebekleridir. Annelik, babalık ve çocukluk kavramları toplumsal, kültürel ve tarihsel bir bağlamın etkileriyle yoğrulmakta ve şekillenmektedir.¹³

İlk kez anne-baba olacak kişiler için bu duygu yaşamda önemli bir nokta olmakla birlikte bazı zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Bu zorlukların sebebi, anne-baba olma sorumluluğunu alma duygusudur. Bu duygu sorumluluğu almaktan korkma, anne-baba rollerine alışamamaktan korkma duygusudur.¹³

Anneye aile içerisinde anlamsal roller düşerken, babaya toplumsal ya da geleneksel roller düşmektedir. Baba, Türk toplumunda maddi ihtiyaçları karşılayan kişi iken; anne ev işlerini, çocuk bakımını ve ailenin duygusal yaşamını düzenleyen ki-

şidir. Babanın çocuklarına yaklaşımlarını çocuğun cinsiyeti, babanın yaptığı işten, maaşından memnun olup olmaması, eğitim durumu ve eşlerinin çalışıp çalışmaması gibi birçok faktör etkilemektedir.¹⁴

Sosyolojik olarak 18. yüzyılda ataerkillik, kadının erkek egemenliği altında kaldığını, özgür bir yaşama sahip olmadığını göstermektedir. Ataerkillik, erkeklerin otoriter olduğu bir sisteme dayalı sosyal bir yapıdır. Soy ağacı erkeğe göre belirlenmektedir, erkeğe karşı gelmek suçtur ya da ayıplanır. Bu sistemde parayı kazanan erkektir, kadınlar ise ev işlerini yapmakla beraber çocuğun bakımını karşılamaktadır. Ataerkillik sisteminde erkeğe itaatkâr olmak en önemli kurallardandır. Türk toplumu ataerkil bir yapıya sahiptir. Geleneksel Türk kültüründe baba otoritesi oldukça önemlidir; ailenin geçimini sağlayan, disiplin uygulayan, çocuklarına az ilgi gösteren, çocuklarıyla az oyun oynayan ve çocuk bakımına az katılan bir role sahiptir.¹⁵

Türkiye'deki babalar, maddi geçimi sağlayıp kendi görevinin bittiğini düşünüp, çocukların gürlütüsünden uzak kalmayı tercih ettiklerini dile getirmektedirler.¹³

Modern toplumlarda erkek ile kadın arasında eğitim, çalışma hayatı ve siyasi yaşama katılım gibi alanlarda hukuk ile birlikte eşitlik sağlanmıştır. Aile kurumu, kadın ve erkek arasındaki eşit olmayan rolleri göz önüne alarak yeniden rol dağılımına gidebilmektedir. Ailedeki roller, kadının, erkekle eşit haklara sahip olma ilkesi bünyesinde yeniden yapılandırılmaktadır. Modern toplumlarda anne sadece çocuğa bakım veren kişi değil; evin maddi geçimine katkıda bulunan, ev ile ilgili konularda karar verebilen, meslek sahibi olarak topluma ve bilime katkı verebilen bir birey hâline gelmiştir. Ev geçiminde katkıda bulunan, erkekle eşit haklara sahip olan, çocuklarla ilgili konularda düşüncesini açıkça belirtebilen kadınlar, artık erkeklerle eşit haklara sahip olarak erkeklerle aralarındaki ailedeki rol farklarını giderek ortadan kaldırmaktadır.^{13,16}

BABANIN ÇOCUĞUN GELİŞİMİNE ETKİSİ

Günümüzdeki psikoloji kuramları, kişiliğin çevreyle kurulan iletişim ve kişilik özellikleri ile oluştuğunu belirtmektedir. Aile, çocuğun kişiliğinin

oluşması için doğumdan sonra çocuğa en yakın kişiler olarak çocuğa çevresel etmenleri oluşturan önemli bir yapıdır. Zamanla değişen hayat şartlarıyla birlikte, anne-baba rol algılarının çocuğun hayatındaki dengeleri değiştirdiği belirtilmektedir. Sosyal ve ekonomik gelişmeler aile içerisindeki bazı rollerin değişimine sebep olmuştur. Kadınların çalışma hayatına atılması ile birlikte, kadın-erkek eşitliğinin de gelmesi, eğitim durumunun artması babaları çocukla ilgilenme konusunda tetiklemektedir. Böylelikle babalar çocuklarıyla daha çok vakit geçirmekte, bebekler ile babalar arasında daha aktif bir bağlanma sağlanmaktadır.¹⁷

Çocuğun sosyal, fiziksel ve zihinsel gelişiminde babanın da önemli katkısı bulunmaktadır. Ebeveynlerine güvenli bağlanan çocukların daha sosyal olduğu görülmektedir. McDonald'ın yaş aralığı üç-beş yıl olan çocuklarla ilgili yaptığı çalışmaya göre, kendi yaş grubu tarafından pek sevilmeyen çocuklar ile diğer çocuklar karşılaştırıldığında, sevilmeyen çocukların babalarının daha az sevgi gösterdikleri belirlenmiştir. Bu çalışma göstermektedir ki çocuklara babalar tarafından sağlanan uyarıcılar, çocukların doğru ve güçlü iletişim sağlaması için oldukça önemlidir. Ebeveynlerin çocukları karşısında etkin bir rol oynaması çocuğun sorunlar karşısında çözüm bulmasını ve ortama daha çabuk adapte olup uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Güvenli, sevgi ve doğru iletişime dayalı anne baba ve çocuk ilişkisi, yaşamdaki bazı risk ortamlarında çocuğu koruyucu ve onarıcı bir süreç olma özelliği taşımaktadır. Mesela düşük sosyoekonomik bir ailede büyüyen bir çocuğun, sevgiye dayalı bir ebeveyn-çocuk ilişkisi mevcut ise çocuk problemler karşısında daha kolay çözüm bulmaktadır.¹⁷⁻¹⁹

Baba, eğitimi arttıkça daha demokratik ve cinsiyetin önemsenmediği, çocuk gelişimi ve bakımı konusunda daha bilgili ve bu konuda daha aktif katılan bir birey hâline gelmektedir ve daha çok sorumluluk almaktadır.^{17,18}

Babalık davranışını göstermenin zamanı ve yaşı yoktur. Baba, bebeği doğduğu andan itibaren hatta anne karnında iken ona ilgi ve şefkat göstermelidir.¹⁷

Babaların çocukları ile zaman geçirerek onlarla oyun oynamaları, konuşmaları, onların bakımına ve onlarla ilgili kararlara aktif katılmaları bebeğin güven duygusunu geliştirecek etkenlerdendir. Ayrıca, baba-bebek arasındaki ilişki ne kadar sıcak ise anne-çocuk ilişkisini tetikleyerek güvenli bağlanma duygusunun gelişimini de kolaylaştırmaktadır. Geleneksel kültürlere bağlı ailelerde, babalar para kazanarak ailenin geçimini sağlamayı kendi istekleri ile kabul ederek babalık rol kimliğinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda sağladığı ekonomik desteğiyle, anneyi ekonomik sıkıntıdan kurtararak annenin çocuğun ihtiyaçlarını doğru zamanda ve verimli bir şekilde karşılamasını sağlayarak aile bağlarının gelişmesini de sağlamaktadır. Ayrıca, anne ile baba arasındaki ilişkinin bozuk olduğu ailelerde, anne-çocuk ilişkisi olumsuz etkilenerek çocuğun gelişimine olumsuz olarak yansımaktadır. Evlilikleri iyi gitmeyen ailelerde ise çocuk gelişimi evdeki gerginlikten ya da anne-babayı çok göremediğinden dolayı olumsuz etkilenmektedir. Boşanma durumunda ise çocuğun babayı görememesi, birlikte fazla zaman geçirememesi baba ile çocuk arasındaki bağlanmayı kötü etkilemektedir.¹⁶

GÜNÜMÜZDE BABALIK ROLÜ

Birçok toplumda, 1980'li yıllara kadar çocuklara ebeveynlik yapmak, çocuğun bakımını gerçekleştirmek, onları geleceğe hazırlamak annenin görevi idi ve babalar çocuklarıyla daha iyi bir iletişime sahip olma, onlarla sırdaş olma şansını kaçırmaktaydılar.⁷

Kültürden kültüre baba-bebek bağlanma alanında çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Gauvain ve Munroe, Belize, Kenya, Nepal ve Amerikan Samoası'nda anne-çocuk ve baba-çocuk temasını gözlemlemişler ve bebeğin bakımında, baba desteğine göre bu ülkeler arasında önemli farklar bulmuşlardır. Açıkçası, baba-bebek etkileşimi pek çok dış faktörden etkilenmektedir. Mesela İsveçli babalara doğumdan sonra çocuk bakım teknikleri öğretilmekte ve doğumdan sonra kısa bir süre çalışmaktadırlar.^{20,21}

Kadınların sadece ev işleri ve çocuk bakımı görevlerini yerine getirmek için çalışma hayatına girmesi, cinse dayalı stereotiplerin azalması, erkekleri

isteseler de istemeseler de çocukları ile daha iyi bir iletişime zorlamıştır. Bu iletişimin artmasına bağlı olarak baba ile çocuk arasındaki bağlanma da güçlenmiş olup, aralarındaki ilişki de gelişmiştir. Babaların çocuklarıyla olan ilişkisi hâlâ annenin çocukla olan ilişkisine göre oldukça azdır. Ancak, eski jenerasyona bakıldığında babanın çocukla olan ilişkisi üçte bir oranında artış göstermiş, çocukların babaya ulaşılabilirliği ise geçmiş zamanların yarısı kadar artmıştır. Çalışan annelerin mesai ya da nöbete kalması durumunda ise bebeğin bakımı genelde babalara kalmaktadır. Aynı zamanda, anne ve babanın aynı anda çalışması durumunda beraber eve dönseler dahi anne yemek ve ev işleriyle uğraşırken baba bebekle ilgilenerek onunla zaman geçirmektedir. Baba, çocuğun gelişiminde çok önemli bir unsurdur. Bu nedenle babanın çocukları ile birlikte geçirdikleri zaman çok değerli olduğundan, bu zamanın olumlu geçirilmesi çocuğun gelişimi ve baba ile çocuk arasındaki iletişimi güçlendirmek adına çok önemlidir.^{15,22}

Ülkemizde, özellikle maddi durumu alt seviyelerde olan bölgelerde yaşamını sürdüren, çok çocuklu, geleneksel aile yapısına sahip ve olumsuz anne-baba davranışlarının yoğun olarak yaşandığı ailelerde yetişen çocukların çeşitli sebeplerden dolayı kurumsal okul öncesi eğitimden faydalanamadıkları belirtilmektedir.²³

Ebeveynlerin, çocuklarına istenilen davranışları ve alışkanlıkları kazandırabilmeleri, güzel ahlaka sahip, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilen, kendi kendine yetebilen, çevresiyle sağlıklı iletişim kurabilen birer birey olmalarını sağlayabilmeleri, onları tanıyabilmeleri ve onlarla sağlıklı bir ilişki kurmaları ile mümkün olabilmektedir. Babalar annelere göre çocuğun çevreyi tanıması için ve daha fazla bağımsız davranmalarını sağlaması açısından bir adım önde olmaktadır. Bu tutum da çocuğun zihinsel gelişimini olumlu etkilemektedir.²³

İnsanlara kadın ve erkeğin rolleri sorulduğunda, birçok kişi kadın ve erkeğin rolleri için farklı tanımlamaların yapılabileceğini belirtmektedir, ancak genellikle toplumsal kalıp yargıların farkında değildirler ve toplumun çoğu tarafından paylaşılmakta olduğundan büyüme sürecinin

önemli bir parçası olarak öğrenmektedirler. Mesela, geleneksel babalık rolünde baba evin maddi ihtiyaçlarını karşılamakta, çocuğuna disiplin uygulamakta ve nadiren çocuğuyla oynayarak zaman geçirmektedir. Bu tarz babalar için çocuk bakımı, maddi kaynak sağlamak ve disiplin uygulamakla sınırlıdır. Aileleri için maddi kaynak sağladıklarından sorumluluklarını yerine getirdiklerini düşünmektedirler. Ancak, yakın zamandaki toplumsal değişimlerle babalık rolünün değiştiği gözlemlenmektedir. Daha önceki zamanlarda babanın görevi sadece maddi kaynak sağlayıp disiplin uygulamak olarak algılanır iken, artık günümüzde bu görev çocuğun yaşantısına ve bakımına katılım olarak algılanmaya başlanmıştır.¹⁷

Gelişmiş ülkelerde geçerli olan çocuk bakımı ailenin görevidir yargısı, artık gelişmekte olan ülkelerde de görülmektedir. Çocuğa bakım, sadece annenin değil babanın da görevlerindedir. Gebelik dönemi ile birlikte çocuğun gelişimi ile ilgili tüm aşamalara babalar da katılmaktadır. Bu katılım bölgeden bölgeye, toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Bazı toplumlarda sadece babayı bilgilendirme şeklinde olur iken bazı kesimlerde gebelik egzersizine babanın da katılımı, bazı kesimlerde ise doğuma beraber girme şeklinde olabilmektedir. Baba sadece anneye destek olan kişi değil, gebeliğin başlangıcından bebeğin büyümesine kadar bu süreçte katkı sağlayan kişi olmalıdır. Bebeklerinin bakımına ve gelişimine katkı sağlayan babaların bebekleri ile daha iyi bir bağ kurdukları, iletişimlerinin iyi olduğu ve gereksinimlerini daha iyi karşıladıkları görülmektedir.²⁴

BABALIK ALGISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE BABALIK OLGUSUNUN ÇOCUĞUN YAŞAMI ÜZERİNE ETKİSİ

Baba; çocuğun zihinsel, cinsel, kimlik gelişiminde önemli ve gerekli bir erkek rol modelidir. Bu rolde bazı faktörler babanın çocuk gelişimindeki etkisinde önemli yer kaplamaktadır. Babalar çocukları ile sıcak aktiviteler kurarak okul etkinliklerine katılmasını sağladığında; o çocukların okula daha sevecek ve isteyerek gittiği, kendilerine güvenlerinin arttığı, cinsiyet rollerinin daha iyi geliştiği ve ayrıca akademik başarılarının da daha yüksek olduğu gözlenmiştir.¹⁵

Çocukların çevresini keşfedebilmeleri için düzenli ve tutarlı bir bakım ortamına ihtiyaçları bulunmaktadır. Ailenin önemli işlevlerinden biri de çocuğun sağlıklı gelişebileceği ve sosyalleşebileceği bu ortamı sağlamaktır. Ailenin öneminden bahsedileceği zaman ilk akla gelen kişi annedir. Geçmiş zamanlar ile günümüz karşılaştırıldığında; bu durum değişiklik göstermekte olup, çalışan anne sayısı artmaktadır. Bu durum, çocuğun bakımı ve büyümesine ilişkin sorumlulukların anne ve baba arasında paylaşılmasını da zorunlu hâle getirmektedir. Çalışan annenin artması ve kadın-erkek eşitliğinin giderek benimsenmesi çocuğun yaşamında babayı daha önemli konuma getirmiştir. Son zamanlarda baba ile çocuk arasındaki bağlanma oranı artmaktadır. Bunun sebebinin; babanın cinsiyet rolüne ilişkin tutumları, eğitimleri, yaşı, psikolojik özellikleri, kendi babasıyla olan ilişkileri, annenin tutumu, annenin yaşı, çalışma durumu, anne-babanın evlilik ilişkisi, çocuğun yaşı ve cinsiyeti gibi önemli faktörler olduğu belirtilmektedir.^{5,15,16}

Anne ve babanın evliliklerinin sorunlu olması, mutlu bir aile oluşturulmasının önündeki en büyük olumsuz etkidir. Anne ve babanın iyi ilişkiler içerisinde olması, birbirine destek olmaları aile içindeki ilişkilere de yansımaktadır ve mutlu bir aile kurmadaki ilk adım atılmış denilmektedir. Eşlerin ilk sorumluluğu, saygı çerçevesinde bir ilişkiyi devam ettirmekle birlikte, diğer sorumluluğu da aile içindeki rol paylaşımı ile çocuklarına iyi bir örnek olabilmektir. Babanın çocukla verimli zaman geçirmesi, çocuğun eğitiminde ve bakımında sorumluluk alması, çocukla oyunlar oynaması ve çocuğuyla ilgili kararlara katılması baba-çocuk ilişkilerini olumlu şekilde etkilemektedir. Aynı zamanda, babanın ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılaması, anne ile baba arasındaki ilişkinin sağlıklı olması, annenin de babanın da aileyle ilgili konularda birbirlerini desteklemeleri, ortak karar almaları baba-çocuk ilişkisini dolaylı olarak olumlu etkilemektedir.²⁵

Baba, özdeşim modeli olmasından dolayı, çocuğun kişiliğinin gelişiminde ve kişiliğinin oturmasında önemli yer almaktadır. Babaların davranış konusunda çizgileri ve cinsiyete göre davranışları belirgin ise kız ve erkek arasındaki davranış farkla-

rını oluşturmada ve güçlendirmedeki rolleri annenkenden daha önemli olarak karşımıza çıkmaktadır. Babasız yetişen ya da ilgisiz, pasif bir babaya sahip olan çocukların kişilik yapısı, ruh ve beden sağlığı diğer çocuklara göre daha alt bir seviyede olabilmektedir. Aynı zamanda, bu çocuklarda uyum ve davranış bozukluğu gibi rahatsızlıklar görülebilmektedir. Babanın ilgisiz olduğu ailelerde ise çocukların uyum ve davranış sorunlarının yanında özellikle erkek çocuklarda cinsel kimlik karmaşası yaşadıkları belirtilmektedir. Çocuğun sürekli anneye zaman geçirmesi, zaman içerisinde ona özenecek hareketler yapmasına sebep olabilmektedir. Bu çocuklar zamanla anneyi özdeşim modeli olarak görmektedir ve bu da özellikle erkek çocuklarda anne gibi olmak, onun gibi mak-yaj yapmak, onun gibi giyinmek gibi girişimlerde bulunmasına yol açabilmektedir.²⁶

BAĞLANMA KAVRAMI

Bağlanmanın kökeni 13. yüzyıla dayanmaktadır. Fransız bir yazar olan Rousseau, anne-bebek bağlanmasını belirten ilk kişidir.²⁷

Bağlanma; yaşamın ilk günlerinde başlayan, çevresinde bakım veren kişiyle olan ve olması beklenen duygusal bir durumdur. Bebeklikte bağlanma, belirli bir kişiye olumlu tepkilerin verilmesi ve zamanın büyük bir kısmının o kişiyle geçirmek istenmesi, herhangi korku yaratan bir durumda veya stres durumunda hemen o kişinin çevrede aranması, bağlanma kişisini çevresinde hissedince rahatlama duygusunun eşlik etmesi duygu ve davranış örüntülerinin tamamını kapsamaktadır.²⁸

Çocuklar kendilerini koruyan kişilerle en güçlü bağlanmayı yaşamaktadırlar ve en çok onları rol model olarak almaktadırlar. Bu bağlanma ve aradaki sevgi bağları doğumla başlamaktadır. Bağlanmanın belirginleşmesi ise 12-24. ay arasındadır. Bu süreçten annesinin bazı hareketlerini taklit etmeye başlarlar.^{29,30}

Çocukluk dönemindeki çocuğun bağlanma durumundaki sürekliliğin çocuğa bakım veren kişinin davranışları ile ilgili olduğu belirtilmektedir. Çocuğa bakan kişinin tutum ve davranışlarındaki süreklilik, çocuğun bağlanma örüntülerindeki süre-

liliği belirlemektedir. Çocuk, bu tutum ve davranışları hissederek bağlanmanın güvenli mi ya da kaçınmacı mı bağlanacağını belirlemektedir.³¹

BAĞLANMA KURAMI

Bireyler arasındaki bağlılığın önemini anlatan temel kuramlardan biri bağlanma kuramıdır. Bağlanma kuramı, büyük ölçüde çocuk ile erişkin birey arasındaki bağı anlatmak için kullanılmaktadır. Bağlanma, bireyin sadece çocukluk ya da bebeklik döneminde geçerli olmayıp hayat boyunca devam etmektedir. Bebeğin ilk anne ile olan bağlanması, sonraki dönemleri için bir örnek teşkil etmektedir ve sonraki bağlanmalar için örnek olmaktadır.^{32,33}

Bağlanma kuramını ilk açıklayan kişi John Bowlby'dir. John Bowlby, Dünya Sağlık Örgütü tarafından evsiz insanların ruh sağlığı üzerinde bildiri sunması için çağırılmıştır. Çocuk hırsızların ve ergen hırsızların yaşamlarını izleyip gözlem yapan Bowlby, çocukların annelerinden ayrı kalmasından bahsederek, çocukların anneleriyle ilişkilerinin sadece açlık içgüdüsünden kaynaklanmadığını bildirmiş ve bağlanma kuramına ilk adımı atmıştır.³⁴

Bağlanma ile ilgilenen kuramcılara göre, süt çocukluğu döneminde güvenli ya da güvensiz bağlanma oluştuktan sonra bağlanma az değişiklik gösterebilmektedir.³⁵

Bowlby ve Ainsworth, 1950'li yılların sonu ve 1960'lı yılların başlarından başlayarak bakım verenler ile çocuklar arasında oluşan, iki insan arasında oluşan etkileşimi açıklayan duygusal bir bağın yapısını ve doğasını açıklayan bir kuram meydana getirmişlerdir. Bağlanma teorisi olarak adlandırılan bu kuramda Bowlby, Darwin'in klasik analitik yaklaşımından etkilenerek çevresiyle kurduğu etkileşime odaklanmıştır. Ainsworth de teorisinin temellerinin oluşmasında ve deneysel bulgularla teorisinin geliştirilmesinde önemli katkılar sağlamıştır.³⁴

Bowlby'e göre, bağlanma kuramı insanların güvendikleri başka insanlar ile güçlü duygusal bağlar kurma eğiliminin nedenlerini açıklayan bir yaklaşımdır. Duygusal bir bağ kurma ihtiyacı yenidoğanların yaşamını sürdürebilmeleri için gerekli ve önemli bir bağlanma sistemini ifade etmektedir.

Bağlanma sistemi, bebeklerin bağlanması gerçekleşen kişiye yakınlığını güçlü tutarak hem çocukların çevreden gelebilecek tehlikelerden korunmasına yardım etmekte hem de bebeğin çevresini güven içerisinde keşfetmesini sağlamaktadır. Bu nedenle, bakım veren ile yakınlığın korunması bağlanma sistemi içerisindeki asıl hedefdir. Bu sayede bebeklere güven duygusu içerisinde yetişebilecekleri ortam sağlanmaktadır. Bowlby'nin belirttiğine göre bağlanma, bebeğin çevresini güvenli keşfetmek için ve tehlike anında korunması için önemli bir duygusal bağdır. Yenidoğanlar için, bakım veren kişinin ulaşılabilirliği yoklandığında ve bu noktada sıkıntı oluştuğunda, bağlanma sistemi otomatik olarak etkinleşmektedir. Bu durumda, bakıcının çocuğa göstereceği tepkilerin seviyesine ve gerçekçiliğine bağlı olarak, etkinleşen bağlanma sistemi yani bakım veren ile temasın yeniden kurulmasını ve ilişkinin onarılmasını kolaylaştırmakta ve bu durumda hissedilen güvenlik sağlanmaktadır. Ya da çocukta kaygı ve huzursuzluk yaratacak olan ayrılığa tepkiler meydana gelmektedir. Bakım veren kişiden uzun süre ayrı kalma durumunda ise bağlanmanın çözülmemesi, yani sosyal çevreden kopma veya geri çekilme davranışları görülebilmektedir.^{36,37}

Bireyler, bebeklik dönemi itibarıyla temel bakım veren kişilerle etkileşimi boyunca zihinsel modeller (internal workings models) geliştirmektedir. Bu modeller, bağlanma figürü ve kişiliğe ilişkin beklentileri de kapsayan dinamik temsilcilerdir. Bireyin bağlanma figürü ile kurduğu ilişkiyi temel alan bu beklentiler; bireyin kişiler arası algılarını biçimlendirmekte ve yaşamının ilerleyen dönemlerinde diğer bireylerle kuracağı ilişkilerde inançlara, duygulara ve davranışsal taktiklere hizmet etmektedir. Bu durum bireylerin karar verme stillerinin de gelişmesine zemin hazırlamaktadır.³⁸

Bowlby'e göre, bireyin yaşamında doğumdan sonra kurduğu ilk ilişki, bireye doğumdan sonra bakım veren anne ya da herhangi başka biri arasında gerçekleşmektedir. Bu ilişkinin; bebeğin kendini güvende hissetmesi, temel ihtiyaçlarının giderilmesi, duygusal anlamda bir bağ hissetme beklentilerinin karşılanması gibi olumlu bir süreçte

ilerlemesi durumunda, bebek bakım veren kişiyle kurduğu ilişki sonucunda kendini sevmeye layık görerek önemli olduğunun farkına varacak ve çevresindeki insanları da güvenilir ve çevresini de olumlu bir yer olarak algılayacaktır. Bu olumlu algı ile beraber oluşturulan güvenli temel, kişinin kendisi ve çevresindekiler hakkında olumlu model oluşturması için temel yapı oluşturmaktadır.^{39,40}

Harlow, annenin ya da bakım veren kişinin bebeklik döneminde bireyin açlık, susuzluk gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan olması nedeni ile anne ve bebek arasında bir bağlanma oluştuğunu belirtmektedir. Harlow'un bu teorisi de Bowlby'nin araştırmalarının temel noktasını oluşturmaktadır. 1958 yılında Harlow'un öğrencileriyle beraber maymunlar üzerinde yaptıkları çalışmalarda belirtilen obje anne yokluğudur. Kurulan düzenekte, maymunlara iki seçenek verilmiş olup, ya kumaş kaplı yerlere tırmanacaklar ya da demir gibi rahatsız bir düzenekten tırmanıp sütü içeceklerdir. Maymunlar demir çubuğa tırmanıp süt içtikten sonra hızla kumaş kaplı yere dönmüşlerdir. Bu durum sadece beslenmenin değil rahatlığın da önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Bir başka araştırmada ise rhesus maymun bebeklerine ısıtılmış demir ve kumaş kaplı soğuk bir yer hazırlanmıştır. Maymunların ısıtılmış demirleri tercih ettikleri gözden kaçmamıştır. Bu deneyde de sıcaklık faktörü ön plana çıkmıştır. Harlow'un annenin sadece fiziksel gereksinimleri karşılamadığı aynı zamanda sıcaklık ve rahatlık sağladığı yönündeki görüşlerini de pekiştirmiştir. Harlow, sonraki dönemlerde yine yoksunluk içerisinde büyüyen rhesus maymunları üzerinde yaptığı çalışmada, bu maymunların sosyal ilişkilerinde yetersizlik belirlemiştir. Sosyal ilişkilerindeki yetersizlik daha sonra içe kapanma, çevreden uzaklaşma, ilişki kurmada beceriksizlik olarak belirtilmiştir. Aynı zamanda kendi çocuklarına da ilgi bozukluğu görülmüştür. Sonuç olarak Harlow'a göre, anne ile kurulan bağlar, bireyin daha sonraki yaşamına etki ederek diğer insanlarla kurulan tüm ilişkilerde güven duygusunun oluşması açısından oldukça önemlidir.⁴¹

BAĞLANMAYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bağlanma süreciyle ilgilenen pek çok kuramcı, kişinin erişkin hayatında diğer insanlarla kuracağı ilişkilerin seviyesini ve insanlardan beklentilerini belirleyen, bu kişinin yaşamının erken dönemlerinde annesiyle kurduğu bağlanma ilişkisinin etkili olduğunu düşünmektedir. Bakım veren ile çocuğun özellikle stres altında iken birbirlerine sağladıkları rahatlama duygusu ve destek bağlanmayı sağlamaktadır. Bağlanmanın her iki taraf için de birbirlerinin gereksinimlerini karşılmasına bağlı olarak oluşan bir süreç ve iki taraflı bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Yenidoğanın, yaşamını sürdürmeye yönelik olarak beslenme, temizlenme, ısınma, korunma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için bir bakıcıya ihtiyacı bulunmaktadır. Çocuğa bakan kişi ise anne, baba ya da bakıcı bunu yalnızca bir görev olarak algılamamakta ve bu bakımdan mutluluk duyarsa bebek ile arasındaki bağ da giderek güçlenmektedir. Ancak, bu bağlanmanın oluşmasında bebeğin özellikle bazı hareketleri oldukça etkili olmaktadır. Bebeğin, anne-babasıyla iletişimde bulunduğu ve hayatın ilk dokuz ayında geliştirdiği emme, sokulma/uzanma, bakış, gülümseme, ağlama, garip sesler çıkarma gibi hareketlere “bağlanma davranışı” denmektedir.⁴¹

Bağlanmayı etkileyen bazı faktörler şunlardır:

- Uzun ya da kısa süreli hospitalizasyon,
- Bebeğin konjenital anomalili ya da preterm olarak dünyaya gelmesi,
- Çocuk sayısı; artan çocuk sayısı ayrılan zamanın ve maddi kaynağın daha fazla kişiye bölünmesi demektir. Bu da bebeğe ayrılan zamanın ve maddi olanağın daha az düşmesi demektir,
- Ebeveynlerin kendi çocukluk dönemlerindeki imkânlar,
- Ebeveynlerin kendi anne babalarıyla güvenli ya da güvensiz bağlanma gerçekleştirmiş olmaları,
- Ebeveynlerin davranış ve tutumları,
- Ebeveynlik konusunda tecrübesiz veya bilgisiz olması,
- Aile bireylerinin çalışma durumu ve ekonomik durumları,

- Bebeğin mizacı; bebeğin aşırı ağlayarak bakım verenin ilgisine tepki vermemesi,
- Babanın ilk bir yıl içerisinde bakıma katılması,
- Bebek ile oyun oynama,
- Anne-baba arasındaki uyum, eşlerin ilişkiden aldıkları doyum ve evliliği algılayışları,
- Babanın mizacı; babanın sert, tutarsız, aşırı disiplinci bir yapıda olması gibi davranışlarının olması,
- Kültürel farklılıklar gibi bağlanmayı etkileyen faktörlerdir.²⁸

BABA-BEBEK BAĞLANMASI (PATERAL BAĞLANMA)

Baba olmak, yaşam içerisinde erkek için önemli geçiş noktalarından biri olarak görülmektedir. Baba olmaya hazırlanan bireyler psikososyal değişiklikler deneyimlemekte ve çocuklarıyla bir ilişki geliştirmek zorunda kalmaktadırlar.⁴²

Geleneksel aileler incelendiğinde baba karakteri oldukça farklı algılanmaktadır. Babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinin annelere göre az olması gözden kaçmaz iken, eskiye göre bu ilişkinin daha iyi yerlerde olduğu görülebilmektedir. Çocukların davranışlarının bazılarında babaların etkilerinin oldukça fazla olduğu belirtilmiştir. Bağlanma teorisi son yıllarda baba ile birlikte başka bireyleri de kapsayarak daha detaylı biçimde geliştirilmektedir.⁴³

Babalardaki bağlanma, bebeğine bakma ve sevme duygusu daha çok doğumdan sonra geliştirilebilmektedir. Doğumdan sonra babanın bebekle duygusal bağlanma kurabilmesi için babanın bebeğine temas etmesi önemli koşullardandır. Anne ile bebek hastanede yattığı sürede babalar hastaneye sınırlı zaman diliminde girip çıkabildiklerinden bebekleri ile bu süre içerisinde sınırlı görüşebilmektedirler. Bu durumlar da bebekle baba arasındaki bağlanma ilişkisini engellemektedir. Doğum eylemi ile ilgili koşulların da babanın bebeğe bağlanmasını engellediği görülebilmektedir.⁴³

Temel bağlanma sürecinde annenin çocuk ile arasındaki bağlanma incelenerek ele alınmakta olup, bu süreçte babanın da önemli rolleri olmaktadır. Bu bağlanma sürecinde babanın hem doğru-

dan hem de dolaylı biçimde bağlanma sürecine etkisi görülmektedir. Doğrudan etki, babanın bebekle kurduğu ilişki olarak görülmekte iken; dolaylı etki ise babanın ailedeki davranışı, anne-baba arasındaki ilişki ve bu ilişki ve davranışları anneye yansıtmasıyla annenin bebeğiyle kurduğu ilişkinin sekteye uğraması olarak görülmektedir. Annesi ile bağlanma ilişkisi kurmuş küçük çocukların, eğer anneden ayrılırsa, durumun çocuğun kişilik gelişimi için olumlu olmadığını ve bunun sebebinin ise ayrılığın bir nefret duygusu oluşturmamasından kaynaklandığını belirtmiştir.⁴⁴

Çocuğun psikolojik ve ruhsal yönden gelişiminde annenin etkisi birçok araştırmada görülen bir konu olur iken, babaların etkisi ve rolü konusunda yapılan araştırma sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Baba-çocuk arasındaki iletişim ve bağlanmanın çocuğun ilerideki akademik hayatına, sosyal hayatına, sosyal ve duygusal gelişimine etki ettiği görülmektedir. Birçok bebekte temel bağlanma anne ile olduğu kadar baba ile çocuk arasında da olabilmektedir.⁴⁵

Babanın çocuğa ilgisinin artması ile çocuğun daha girişken olduğu, empati becerisinin olumlu yönde etkilendiği belirtilmektedir. Böylelikle çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde olumlu yönde gelişmeler görülecektir. Babalık rolü, sorumluluğu ve babaların çocuklarına daha fazla vakit ayırmasının, babalar için de yararlı olduğu düşünülmektedir. Babanın kendine güveninin arttığı, kendi babasıyla daha iyi ilişkiler kurmaya başladığı gözlenebilmektedir.⁵

BABA-BEBEK BAĞLANMASINDA HEMŞİRENİN SORUMLULUKLARI

Gebelik döneminde yetersiz bağlanma yaşayan ya da riski taşıyan anne adaylarını saptayıp, bu kişileri anneliğe hazırlayacak bilgilerin aktarılması gerçekleştirilip, uygun hemşirelik/ebelik girişimlerini uygulamak önem taşımaktadır. Ancak, bazı girişimlerin bebek ile anne arasındaki bağı artırmasında yardımcı olduğu bildirilmesine rağmen, yardımcı olan ve bağlanmayı azaltan faktörler arasında hâlâ oturmayan noktalar olduğu vurgulanmaktadır. Bunların dışında, istenmeyen gebeliklerin anne-bebek bağlanmasını olumsuz etkilediği

de bildirilmektedir. Bu sebeple hemşire/ebeler istenmeyen gebelikleri önlemek amacıyla aile planlaması konusunda danışmanlık vermelidir.⁴⁶

Hemşireler doğumdan önce, doğum sırasında ve doğum sonrası dönemlerde anne-baba ve bebekle bilinçli hemşirelik yaklaşımı ile bağlanma ve iletişim sürecinde sevgi oluşumunu başlatma ve sürdürmede bilgilerini aktarmalıdır.⁴⁷

Ten tene temas bağlanma açısından önemlidir. Anne ve babaların bebeklerini tutmaya, kanguru bakımıyla, ten tene temas yoluyla tutmaya çalıştıkları gözlenmiştir. Bebek bezlenmekte, çıplak olarak annenin sol göğsü üzerine yatırılmakta veya dik konularak bebek, anne ya da baba tarafından bir örtü ile sarılarak korunabilmektedir.⁴⁷

Doğum gerçekleştikten sonra annenin onu ayrı bir birey olarak kabul etmesine ve bu şekilde yaklaşım sağlamasına hemşire destek sağlamalı ve onunla iyi bir ilişki kurabileceği bilgisini verebilmelidir.⁴⁸

Prenatal dönemden itibaren babalar, bebeklerinin bakım ve ihtiyaçları, bebeğin gelişimi süreci hakkında bilgi edinmelidir ve bu süreçte hemşireler babaların bilgi edinmesi konusunda yardımcı olmalıdır. Babanın bebeğe dokunması konusundaki tereddütleri giderilerek anne gibi babanın da doğum sonrasında teması sağlanmalı ve bunun bağlanma için önemi anlatılmalıdır. Baba, bebeğin bakımı konusunda cesaretlendirilmeli ve bunun için uygun ortamı hemşire yaratmalıdır. Bebek ile zaman geçirme, oyun oynama, birlikte aktivitelere katılmanın bebek ile baba arasındaki etkileşimi ve bağlanmayı artırdığı, aralarındaki bağı güçlendireceği ve tüm bunların bebeğin gelecekteki yaşantısı için önemli olduğu hemşire tarafından ebeveynlere aktarılmalıdır.¹³

Hemşireler, ebeveynlerin bebeklerine karşı gösterdikleri yaklaşımı sağlıklı bir şekilde değerlendirebilmekten, anne-bebek arasındaki bağlanma sürecini ve doğum sonrası anne-baba-bebek ilişkisinin geliştirilmesinden kendilerinin sorumlu olduklarını bilmelidir.⁹

Çocuğun iyi bir iletişim ve bağlanmaya sahip olması için aile merkezli bakım da oldukça etkili bir bakım yöntemidir. Hemşire; aile merkezli

bakım konusunda aileye eğitim vermeli, ailenin eğitim konusunda yeterli olduğundan emin olmalıdır. Hemşire ailenin sorularına net yanıt vermeli ve uygulanan tedaviyi anlaşılır şekilde anlatmalıdır. Çocuk hastaneden taburcu olur iken onları evde bakıma hazırlamalıdır ve bilgilerini aktarmalıdır. ^{1,11}

Hemşirelik bakımı, eşlerin olumlu gebelik ve doğum deneyimi edinmelerini, zamanla güçlü ve iyi bir aile ilişkileri kurmalarını sağlayacaktır. Hemşireler, gebenin sosyal destek gereksinimlerini geliştirmede ve karşılamada en önemli kişilerdir. Hemşirenin, gebelik gibi fizyolojik ve psikolojik değişikliklerin meydana geldiği bu dönemde, sosyal destek sistemlerini tanımlayıp ve farkındalık sağlayıp, destek kaynaklarından faydalanarak gebenin sorunlar ile baş etmelerine yardımcı olması gerekmektedir.

SONUÇ

Hemşireler aile ile temas hâlinde olup, ailenin baş etme yöntemlerini aileye aktarmalı ve güçlendirilmesini sağlamalıdır. Bebek bakımı konusunda ailenin kendine güvenlerini artırmaya yönelik girişimler yapıp bebek bakımına aktif katılımlarını

sağlamalıdır. Ebeveynlerin anne-babalık rollerine ilişkin soru işaretlerini gidermeli ve bunu geliştirmeye yönelik bilgilerini aktarmalıdır. Hemşireler, bağlanma sürecinin çok aşamalı bir süreç olduğu gerçeğini göz önüne alarak, aile ile bebek etkileşimini ve kalitesini artırmaya yönelik aileyi cesaretlendirmeli ve desteklerini hissettirmelidir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Şenay Çetinkaya; **Denetleme/Danışmanlık:** Şenay Çetinkaya; **Kaynak Taraması:** Mustafa Kara, Şenay Çetinkaya; **Makalenin Yazımı:** Mustafa Kara, Şenay Çetinkaya.

KAYNAKLAR

- Conk Z, Başbakkal Z, Yardımcı F. [Overview of child health]. Conk Z, Başbakkal Z, Yılmaz HB, Bolşık, editörler. *Pediatric Hemşireliği*. 1. Baskı. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi; 2013. p.1-45.
- Başal HA, Kahraman PB, Derman MT, Kahraman Ö, Sümer H. [Roles of 5-6 Year Old Children Who Have Authoritative and Democratic Parents in the Playing House Game]. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2014;3(2):384-409.
- Kılıç Ç. [Family education programs and examples from Turkey]. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*. 2010;10(1):100-11.
- Güler D, Ulutak N. [The historical development of the concept of family and the family in the Turkish community]. *Kurgu Dergisi*. 1992;11:51-76.
- Telli AA, Özkan H. [Determination of fatherhood role perception of fathers with children aged 3-6 years and the affecting factors]. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*. 2016;6(2):127-34.
- Potur DC. [Mother's role and ability-being mother]. *Hemşirelikte Kavram, Kuram ve Model Örnekleri*. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi; 2013. p.67-85.
- Taşkın N. [Forgotten children's contributions to development: Fathers]. *Eğitim Bir Sen*. 2011;20:43-7.
- Dur Ş, Gözen D, Bilgin M. [Attitudes and behavior of nurses in state and private hospitals with respect to family-centered care]. *The Journal of Current Pediatrics*. 2016;14(1):1-9. [Crossref]
- Güleşen A, Yıldız D. [Investigation of maternal-infant attachment in the early postpartum period with evidence based practice]. *TAF Prev Med Bull*. 2013;12(2):177-82. [Crossref]
- Kaila-Behm A, Vehviläinen-Julkunen K. Ways of being a father: how first-time fathers and public health nurses perceive men as fathers. *Int J Nurs Stud*. 2000;37(3):199-205. [Crossref]
- Aykanat B, Gözen D. [Family centered care approach in child health nursing]. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2014;3(1):683-95.
- Çetin İ. [Bab (baba)/Ata tradition in Turkish culture]. *Milli Folklor*. 2007;19(76):70-5.
- Zeybekoğlu Ö. [Contemporary fatherhood and the family from the male perspectives]. *MJH*. 2013;3(2):297-328. [Crossref]
- Çakır Ö. [Exclusion of women from working life in Turkey]. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2008;31:25-47.
- Şahin H, Demiriz S. [The investigation of the relationship between the perception of fatherhood role and the participation into family participation activities]. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2014;18(1):273-94.
- Seçer Z, Çeliköz N, Yaşa S. [Attitudes of fathers of children who attend preschool education institutions according to some personal characteristics towards fatherhood]. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2013;1:425-38.

17. Kuzucu Y. [The changing role of fathers and its impact on child development]. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 2011;4(35): 79-91.
18. Kandır A, Alpan Y. [The effects of parental behavior on the socio-emotional development in preschool]. *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*. 2008;4(14):33-8.
19. MacDonald KB. [Parent-Child Relationships and the Transmission of Culture]. *Social and Personality Development*. 6th ed. New York, London: Plenum Press; 1998. p.139-77.
20. Pruett KD. Role of the father. *Pediatrics*. 1998;102(5 Suppl E):1253-61.
21. Gauvain M, Munroe RL. Contributions of societal modernity to cognitive development: a comparison of four cultures. *Child Dev*. 2009;80(6):1628-42. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
22. Erdoğan A. [The role of the father in psychosocial development of the child]. *Yeni Symposium*. 2004;42(4):147-53.
23. Ünüvar P, Senemoğlu N. [Developing the quality of the time period fathers spend for their children at 3-6 years old]. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2010;27: 55-66.
24. Özcebe H, Biçer BK, Çetin E, Yılmaz M, Zarkirov F. [The role of fathers in child care and development in children aged 0-10 years]. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. 2011;54 (2):70-8.
25. Türkoğlu D, Akduman GG. [The analyze of the relationship between the perceptions of fatherhood role of the fathers who have children in preschool period and the social levels of children]. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2015;8(38):223-40.
26. Özensel E. [The role of the mother in the upbringing of the child in Turkish society: The case of Konya]. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 2004;6(6):77-96.
27. Keskin G, Çam O. [Adolescence and attachment process: review of the literature in terms of mental health]. *Yeni Symposium Journal*. 2009;47(2):52-9.
28. Soysal AŞ, Bodur Ş, İşeri E, Şenol S. [Attachment process in infancy: a review]. *J Clin Psy*. 2005;8:88-99.
29. Catano JW. *Loving care: parents and families*. Province of Nova Scotia. 2015;65.
30. Sadock BJ, Sadock VA, Ruiz P. [Attachment Theory]. *Kaplanand SynopsisofPsychiatry*. 11th ed. New York, US: Walter Kluver Co; 2015. p.87-91.
31. Morsünbül Ü, Çök F. [Attachment and related variables]. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2011;3(3):553-70. [[Crossref](#)]
32. Williams A. Adolescents' relationships with parents. *J Lang Soc Psychol*. 2003;22(1):58-65. [[Crossref](#)]
33. Özdemir Y, Koruklu N. [Parental attachment, school attachment and life satisfaction in early adolescence]. *Elementary Education Online*. 2013;12(3):836-48.
34. Bretherton I. The origin of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*. 1992;28(5):759-75. [[Crossref](#)]
35. Hamilton CE. Continuity and discontinuity of attachment from infancy through adolescence. *Child Development*. 2000;7:690-4. [[Crossref](#)]
36. Sümer N, Güngör D. [Psychometric evaluation of adult attachment styles scales on Turkish sample and intercultural comparison]. *Türk Psikolojisi Dergisi*. 1999;14(43):71-106.
37. Bowlby J. The origins of attachment theory. A Secure Base: *Clinical Applications of Attachment Theory*. 1st ed. London and New York: Taylor & Francis; 2005. p.22-43.
38. Erözkan A. [Attachment styles and decision making strategies of university students]. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*. 2011;2(3):60-74.
39. Çalışır M. [The relationship of adult attachment theory and affect regulation strategies to depression]. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2009;1:240-55.
40. Bowlby J. *Seperation, Anxiety and Anger*. Vol. II. Attachment and Loss. 1st ed. Australia: Random House; 1998. p.512.
41. Tüzün O, Sayar K. [Attachment theory and psychopathology]. *Düşünen Adam*. 2006;19 (1):24-39.
42. Güleç D, Kavlak O. [Father-infant attachment and role of nurse: review]. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci*. 2015;7(1):63-8. [[Crossref](#)]
43. Köse D, Çınar N, Altınkaynak S. [Bonding process of the newborn and the parents]. *STED*. 2013;22(6):239-45.
44. Öngider N. [Relationship between parents and preschool children]. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2013;5(4):420-40. [[Crossref](#)]
45. Güleç D, Kavlak O. [The study of reliability and validity of paternal-infant attachment scale in Turkish society]. *International Journal of Human Sciences*. 2013;10(2):170-81.
46. Yılmaz SD. [Prenatal maternal-fetal attachment]. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 2013;10(3):28-33.
47. Çoban A, Saruhan A. [Nurse's role in mother-infant interaction]. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 2005;21(2):89-96.
48. Hofer MA. The psychobiology of early attachment. *Clinical Neuroscience Research*. 2005;4:295-300. [[Crossref](#)]